

Neformálne ekonomické fórum Hospodársky klub
Pálffyho palác, Bratislava 3.marec 2011

Rámec vízie o hospodárskom vývoji Slovenska

Autor:
Prof. Ing. Jozef Medved', PhD.

OBSAH

I.	Úvod	3
	1.1. Východiská	3
	1.2. Súčasnosť	3
II.	Rámec vízie hospodárstva SR – „OBNOVA RASTU“	3
	2.1. Fiškálna konsolidácia	4
	2.2. Zdroje rastu budúcnosti	4
	2.2.1. Obchod	5
	2.2.2. Inovácie	5
	2.2.3. Zelený rast a energie	7
	2.3. Perspektíva kapitalizmu	9
III.	Záver	10

I. ÚVOD

1.1. Východiská

- veľmi malý trh, bez kontinuálnej tradície trhového rozvoja,
- nedostatok dokázateľného domáceho kapitálu,
- krištalizácia politického systému a politickej kultúry,
- súčasť hospodárskeho systému EÚ a postupná transformácia pravidiel hospodárenia (aproximácia normatívnej základne SR v rámci EÚ),
- nízka životná úroveň – podpriemer EÚ, relatívne kvalifikovaná a lacná pracovná sila.

1.2. Súčasnosť

- prechod z etapy najdynamickejšieho rozvoja – rastu do etapy krízy a stagnácie hospodárstva SR,
- významné postavenie zahraničného kapitálu pri určovaní podmienok na peňažnom trhu a trhu sofistikovaných komodít (autá, elektronika),
- demografický vývoj (zmena pomeru osôb v produktívnom a postproduktívnom veku),
- značné až veľké rozdiely v životnej úrovni vo väčších mestách a na vidieku, v hlavnom meste a ostatnom Slovensku,
- málo výkonná štátna správa, problémy vo verejnom sektore, osobitne v zdravotníctve takmer neriešiteľné v strednodobom horizonte. Akumulujúce sa problémy v školstve vo všetkých jeho stupňoch,
- podmienkovaná stabilizácia politickej podpory vládnej exekutívy,
- nejasné politicko-hospodárske ciele SR.

II. Rámec vízie hospodárstva SR – „OBNOVA RASTU“

- vychádza zo skutočnosti, že SR je súčasťou EÚ-27 a ako súčasť preberá, alebo nastupuje na analogické cesty ako celé spoločenstvo, tzn.: ak je EÚ na ceste „Obnova rastu“, potom sa to musí týkať aj SR a to bez ohľadu na to, aká politicko-ekonomická sila riadi štát.

OBNOVA RASTU V EÚ sa definuje tromi charakteristikami:

- a) **fiškálna konsolidácia** (konsolidácia verejných financií),
- b) **zdroje rastu v budúcnosti**,
- c) **perspektíva kapitalizmu**

2.1 Fiškálna konsolidácia

by mala nájsť spôsob ako upustiť od fiškálnej stimulácie ekonomiky bez ohrozenia budúceho rastu a bez konzervácie aktuálne vysokej úrovne nezamestnanosti;

- každý štát musí vychádzať zo svojich špecifických podmienok, ale ani jeden by nemal s konsolidáciou verejných rozpočtov váhať;
- Slovensko je krajinou, ktorá je viazaná na ekonomickú fázu lídrov EÚ, pretože vyrába na ich trhy; preto bez ohľadu na vládnutie politických štruktúr musí kopírovať správanie práve týchto krajín;
- fiškálna kontrakcia podľa jednotlivých štátov diferencovaná (napr. v USA sa chápe nezamestnanosť ako cyklická nie ako krízový stav)
- v každom prípade SR má pre fiškálnu konsolidáciu významné zdroje v racionálnom využívaní rozpočtových zdrojov v štátnej správe – v rezortoch, na jednotlivých ministerstvách;
- SR má priestor aj na fiškálny stimul, ktorého rozsah je v úspore rozpočtových zdrojov rezortov.

2.2. Zdroje rastu budúcnosti

- a) **obchod**
- b) **inovácie**
- c) **zelený rast a energie**

2.2.1. Obchod – medzinárodný bude kľúčový aj pre budúci rast

- SR by mala predávať jeho pozitívne efekty verejnosti a to tak efekty exportu, ako aj pozitívny vplyv importu. Vláda SR musí vyvinúť väčšie úsilie pri komunikácii s obyvateľstvom, aby sa efekty zahraničného obchodu realizovali.
- Problém vlády SR v kontexte na predchádzajúci bod je v tom, že kúpna sila obyvateľstva vo vzťahu k zahranično-obchodnej produkcii slabne. Pôvod jej slabnutia má širší kontext.
- SR minimalizuje výkon funkcie „sociálneho štátu“. Po roku 2002 prišlo v SR k dramatickému zníženiu funkčnosti sociálneho štátu, hlavne extrémnym znížením daňovej kvóty a to tak v absolútnej úrovni, ako aj v relácii k výkonnosti slovenského hospodárstva. Následkom toho je, že podiel výdavkov na tvorbu a udržiavanie ľudského kapitálu z verejných rozpočtov, z HDP v súčasnosti je značne menší nielen v porovnaní s nadpriemerne, ale tiež s podpriemerne výkonnými krajinami EÚ.
- Podiel výdavkov na sociálnu ochranu 2007, ako percento z HDP, od roku 2002 postupne klesol na úroveň 16%, pričom priemer EÚ-27 bol 26,2% a 26,9% EÚ -15 (v ČR 18,6%, MR 22,3%, Poľsko 18,1%).
- V súčasnosti (2010) je to približne o jeden percentuálny bod v SR vyššie. Tento stav nie je v SR z aspektu harmonického, súdržného stavu spoločensko-politického života ďalej a dlhšie udržateľný.

2.2.2. Inovácie

Treba vziať do úvahy dva pohľady: - pohľad EÚ
- realita SR

Pohľad EÚ

- ekonomickí lídri EÚ-27 sa všeobecne zhodujú v tom, že vlády štátov EÚ musia robiť viac, ako len podporovať výskum a vývoj (VaV). Mali by kriticky analyzovať svoj vzdelávací systém a svoju úroveň konkurencieschopnosti faktorov vplývajúcich na efektívnosť produkcie. Od členských štátov sa očakáva väčší objem investícií a podpora prostredia

generujúceho inovácie. Európa zaostáva za podnikavosťou a inovatívnosťou USA, Číny a väčších ázijských štátov. Za kľúčové považuje Európa v inovačnom procese angažovať tak firmy, ako aj vysoké školy a potenciálnych klientov;

- na európskej úrovni sa osobitne pertraktuje problematika vzdelávacích systémov. Štát len ťažko odhadne, aké konkrétne znalosti bude potrebovať pracovná sila perspektívne. Štát preto musí svoju pozornosť obrátiť na užšiu spoluprácu pri vzdelávaní so súkromným sektorom a súčasne sa zamerať na výučbu univerzálnejších znalostí a zručností, ako je kreativita, kritické myslenie, riešenie a rozhodovanie o problémoch;
- osobitný dôraz pre podporu podnikania sa musí položiť na zvýšenie finančnej gramotnosti, ktorá je, ako sa ukázalo počas krízy, u širokej populácie veľmi nízka. Absolventi musia byť predovšetkým schopní rýchlo sa adaptovať na rýchlo sa meniace podmienky trhu práce.

Realita v SR

- stav SR pre rozvoj vzdelávania a VaV.

Výsledky makroekonomických modelov o dlhodobom vývoji potvrdzujú, že dodatočné vklady do znalostnej ekonomiky (vzdelanie, výskum) prinášajú pre zrýchlenie tempa rastu, zvyšovanie zamestnanosti, či znižovanie nezamestnanosti, pozitívnejšie efekty ako znižovanie daní.

V kontraste s makroekonomickými modelmi dlhodobého vývoja zisťujeme, že v SR sú vklady do znalostnej ekonomiky a aj do tvorby a zachovania ľudského kapitálu na nedostatočnej úrovni.

Sumárny inovačný index (EIS, 2008) – charakterizujúci celkovú inovačnú kapacitu krajín, dosahuje v SR iba 64% priemeru EÚ-27. Výdavky na vzdelávanie predstavovali 4,4% z HDP oproti 5,5% v EÚ19 (OECD, 2009). Obdobne výdavky na výskum a vývoj klesali do roku 2008 na 41,5% priemeru EÚ- 27 a podnikové výdavky dokonca až na 14,4% priemeru EÚ-27 (EIS, 2008). A napriek tomu, že sa ukazovatele nepatrne zlepšili, v hodnote indexu znalostnej ekonomiky sa Slovensko nachádza v rámci EÚ - 27 na 24. mieste.

- vplyv dovozu sofistikovaných technológií do SR

Jednostranné zvyšovanie technickej a technologickej úrovne výroby na báze importu takejto technológie tlačí na znižovanie potreby výdavkov na domáci VaV, ktoré od začiatku roku 2000 poklesli k ultimu roka 2009 na 0,47% z HDP, čo je štvrtina priemeru krajín EÚ-27 v relatívnom vyjadrení. Pričom podiel podnikateľského sektora na celkových výdavkoch klesol až na 20,3% priemeru EÚ-27 (ŠÚSR, 2009).

Z celkových výdavkov na technologický rozvoj pripadá na dovoz technológie až 89%, pričom na vlastný domáci výskum iba 7%. V krajinách EÚ je to v pomere 36% k 21% (Eurostat Databases).

- Vplyv priamych zahraničných investícií (PZI) na export, platobnú bilanciu a relácie medzi rastom výkonnosti hospodárstva (HDP) a rastom priemernej mzdy.

PZI prispeli k zmene platobnej bilancie na aktívnu (2009), k rastu produktivity práce, ale neprispeli k zvýšeniu úrovne podielu miezd na HDP (cca 38%, v EÚ-27 je to cca 49%).

Syntéza k 2.2.2 „inovácie“

- V podmienkach Slovenska pri rešpektovaní obmedzených prírodných zdrojov a nedostatku kapitálu je cesta reálneho zvyšovania výkonnosti hospodárstva a životnej úrovne cestou zlepšovania kvality (kompetentnosti) pracovnej sily a to podporou rozvoja domáceho výskumu a vývoja, skvalitnením vzdelávacej sústavy s akcentom na adaptabilitu absolventov vysokých škôl na trh práce.

2.2.3. Zelený rast a energie

Žiada sa urobiť hodnotenie z: - medzinárodného aspektu a
- aspektu Slovenska

Medzinárodný aspekt

- V súčasnosti nie sú podmienky pre využívanie obnoviteľných zdrojov v energetike, hospodárenia s obmedzenými prírodnými zdrojmi aj potenciálne priaznivé dopady uvažovaného „ozelenenia“ ekonomiky pre hospodársky rast a zamestnanosť dostatočne priaznivé. Prispeli k tomu:

- 1) neúspech rokovania o obmedzení klimatických zmien,
- 2) prebytok zemného plynu na svetových trhoch,
- 3) znížený dopyt po energiách počas recesie.

Uvedené faktory znižujú cenu klasických neobnoviteľných zdrojov energie a bránia uplatneniu obnoviteľných zdrojov na energetických trhoch.

V strednodobom horizonte očakáva európska energetická politika dôležitú úlohu dvoch hlavných energetických zdrojov:

- obnoviteľné zdroje a
- jadrová (atómová) energetika.

Pre vysoké náklady a rizikovosť týchto zdrojov sa očakávajú garancie štátu.

- V otázkach hospodárenia s ďalšími obmedzenými prírodnými zdrojmi
 - voda,
 - ropa,
 - uhlie,
 - lesy

sa očakáva odstraňovanie „škodlivých“ vládnych dotácií a subvencií, ktoré znižujú cenu vody, ropy, uhlia alebo dreva. Naopak, toto opatrenie by sa malo vhodne doplniť ekologickými daňami.

Aspekt Slovenska

- prírodné predpoklady ponúkajú v oblasti enviromentalizácie hospodárstva a rozvoja energetiky využívanie troch hlavných zdrojov:
 - voda,
 - atómová energia,
 - biomasa.

Ďalšie zdroje, známe z uplatnenia v niektorých štátoch EÚ (ČR – fotovoltaické elektrárne), v Číne – veterné elektrárne (aj v Rakúsku) a USA – biopalivá, majú zatiaľ veľmi sporné hodnotenie.

2.3 Perspektíva kapitalizmu

Otázka na medzinárodných ekonomických fórach znie:

Ako dosiahnuť stabilnejší ekonomický systém?

Súčasná kríza ukázala nedostatky finančného systému, ktoré možno zhrnúť tak, že neexistovala nadnárodná sila, ktorá by bola schopná reformovať reguláciu finančných trhov, ktoré neboli schopné držať tempo s inováciou tohto sektora a zabrániť vzniku krízy.

Na nadnárodnej úrovni zaznievajú hlasy o vytvorení jednotného systému regulačných inštitúcií v EÚ. Ale s tým nesúhlasí napr. ČR, ktorá sa opiera o dobrú kondíciu svojich komerčných bánk.

Tvorbu jednotného regulačného systému spochybňujú myšlienky o nákladnosti prehnanej regulácie a dopady na produktivitu celého hospodárstva.

Presadzovanie určitých etických hodnôt v podnikaní je akousi alternatívou k snahe vytvoriť jednotný systém regulačných inštitúcií v EÚ obdobne ako je to v systéme Bazilejských pravidiel. V súčasnosti k najvýznamnejším patria:

- Pravidlá pre nadnárodné korporácie;
- Princípy správy korporácií;
- Pravidlá správy štátom vlastnených firiem.

Súčasná hospodárska kríza aktivizuje medzinárodnú iniciatívu ekonómov a politikov nielen v parciálnych otázkach odstraňovania následkov krízy a prevencie proti jej recidíve, ale aj v otázkach, diskusiách o perspektíve kapitalizmu všeobecne.

Ekonomický komentátor The Times - Anatole Kaletsky označuje kapitalizmus za živý koncept vo vývoji.

Podľa neho *prvá forma* kapitalizmu bola charakterizovaná „oddelením politiky od ekonomiky“.

Druhá forma od Veľkej hospodárskej krízy bola osnovaná na filozofii, že „trhy sa môžu mýliť a štát ich musí korigovať, zasahovať do nich“.

Tretia forma nastala po čase ropných šokov a stagflácie a jej filozofia postavila druhú formu na hlavu „vlády sa mýlia, trhy sú neomylné“.

Súčasnú *štvrtú formujúcu fázu* opiera o poznatky z krízy. Krízu nevidí Kaletsky ako krízu kapitalizmu, ale ako krízu trhového fundamentalizmu.

Nová štvrtá forma bude viac pragmatická a uplatní skúsenosti zo súčasnej krízy: „tak trhy, ako i vlády sa môžu mýliť“.

Štvrtá forma nebude univerzálnou formou kapitalizmu, ale súbežne vedľa seba budú existovať jeho rôzne varianty. Dnes spolu existuje forma: amerického, francúzskeho a čínskeho kapitalizmu.

Potenciálny spor v štvrtej forme kapitalizmu spočíva na jednej strane v snahe znižovať nerovnosti v spoločnosti a obmedzovaní nežiaducej súťaživosti v objeme bohatstva a na strane druhej ambicióznosťou a súťaživosťou ako základných nielen ľudských vlastností, ale i charakteristík každého kapitalistického systému a súčasne hlavné zdroje spoločenského pokroku, nielen materiálneho. Menšia snaha za bohatstvom má zmysel ako osobná životná filozofia jednotlivca, ale spochybňuje sa ako obsah hospodárskej politiky. Takáto filozofia na celospoločenskej úrovni zabúda na pozitívne efekty rastu na pokrok, zamestnanosť a na ne sa viažuci rozvoj tolerancie a demokracie.

III. Záver

V kontexte „východísk“, „súčasnosti“ a „analógie cesty obnovy rastu hospodárstva SR ako súčasti EÚ“ treba konštatovať, že jednotlivé vlády od začiatku 90-tych rokov minulého storočia nestanovili víziu o hospodárskom vývoji Slovenska tak, aby to vyhovovalo na prijatie hospodárskej stratégie. Základným politickým cieľom bola etatizácia hospodárstva, v čom zanikla akákoľvek snaha o strategické riešenie rozvoja. Nastupujúce vlády nedostatočne vnímali skutočnosť, že sa postupne hospodárstvo integruje do Európskeho hospodárstva so všetkým čím je charakteristická kultúra a smerovanie tohto hospodárstva.

Politické strany oslovovali a oslovujú voličov na rôzne témy o skvalitnení života, vyššej životnej úrovni, znižovaní daní, lepším zdravotným zabezpečením, vyšších dôchodkov a pod., ale ani jedna z nich nedokáže objektívne potvrdiť, že ak sme integrovaní v spoločensve štátov EÚ, potom by sme mali prevziať zjednocujúce systémy ako daňový, sociálny, odvodový a na ich báze určiť osobitosti zvrchovanosti štátu. Vyžaduje si to, aby meniace sa

vlády rešpektovali určitú kontinuitu hospodárskeho a spoločenského života, tiež si to vyžaduje skvalitnenie politickej kultúry.